

Begreppet invandrare

– användningen i myndigheters verksamhet

REGERINGSKANSLIET

Kulturdepartementet

Till statsrådet Ulrica Messing

Regeringen beslutade den 19 november 1998 att inom Regeringskansliet tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att se över användningen av begreppet invandrare i författningar som har utfärdats av regeringen och i myndigheters verksamhet (In 1998:F).

Till ordförande i arbetsgruppen förordnades den 12 januari 1999 departementsrådet Gunnar Hermanson, Kulturdepartementet. Som övriga ledamöter förordnades hovrättsassessorerna Charlotte Abrahamsson, Utbildningsdepartementet, och Johan Alvner, Socialdepartementet, strategiansvarige José Alberto Diaz, Integrationsverket, departementssekreterarna Klas Falk, Näringsdepartementet, och Pontus Ringborg, då Kulturdepartementet, numera Näringsdepartementet, språkexperten Anne-Marie Hasselrot, Justitiedepartementet, samt avdelningsdirektören Åke Nilsson, Statistiska centralbyrån.

Departementssekreteraren Eva Lotta Johansson, Kulturdepartementet, förordnades att fr.o.m. den 1 september 1999 vara ledamot i arbetsgruppen, medan Klas Falk entledigades den 6 september 1999. Den 26 april 2000 entledigades José Alberto Diaz och ersattes av verksjuristen Erik Stenström, Integrationsverket.

Fr.o.m. oktober 1999 har en samrådsgrupp varit knuten till arbetsgruppen. I samrådsgruppen har ingått Hans Rosenqvist, Rikspolisstyrelsen, Peter Martens, Brottsförebyggande rådet, Wiwi Samuelsson, Statens invandrarverk, Hans Frodegård, Riksförsäkringsverket, Hans Mattsson, Socialstyrelsen, Susanne Öhrling, Folkhälsoinstitutet, Mai Beijer, Statens skolverk, Henric Ask, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, och Kaija Suur-Nuuja, Arbetsmarknadsstyrelsen.

Som sekreterare åt arbetsgruppen har hovrättsassessorn Annika Friberg tjänstgjort fr.o.m. den 18 januari 1999.

Arbetsgruppen överlämnade i augusti 1999 delrapporten Begreppet invandrare – användningen i lagar och förordningar (Ds 1999:48).

Arbetsgruppen överlämnar härmed sin slutrapport Begreppet
invandrare – användningen i myndigheters verksamhet (Ds
2000:43).

Stockholm i juni 2000

Gunnar Hermanson

Annika Friberg

Innehåll

Sammanfattning	7
1 Inledning	11
1.1 Arbetsgruppens uppdrag	11
1.2 Arbetets bedrivande	11
2 Bakgrund	13
2.1 Inledning	13
2.2 Det förändrade Sverige	13
2.3 Från invandrapolitik till integrationspolitik	14
2.3.1 Invandrapolitikens framväxt	14
2.3.2 Invandrapolitiken	15
2.3.3 Integrationspolitiken	17
2.4 Begreppet invandrare	19
2.4.1 Bakgrund	19
2.4.2 Olika definitioner	20
2.4.3 Begreppet invandrare i integrationspolitiken	22
2.5 Arbetsgruppens slutsatser i delrapporten om invandrar- begreppet i lagar och förordningar	23
2.6 Remissyttranden över arbetsgruppens delrapport	25
2.6.1 Remissinstanser	25
2.6.2 Allmänt	25
2.6.3 Personer med utländsk bakgrund	26
2.6.4 Övrigt	27
3 Hur används begreppet invandrare?	28
3.1 Inledning	28
3.2 Författningar	28
3.3 Allmänna råd	29
3.4 Beslut	29
3.5 Handböcker	29
3.6 Rapporter m.m.	30

3.6.1	Begreppet invandrare	30
3.6.2	Begreppet invandrare som en del av andra begrepp	32
3.6.3	Andra begrepp	33
3.7	Statistik	35
3.7.1	Riktlinjer på området	35
3.7.2	Indelningsgrunder vid redovisning av Statistiska central- byråns statistik	37
3.7.3	Övrig statistik	39
3.7.4	Statistisk sammanställning	42
3.8	Informationsmaterial	42
3.9	Övrigt	43
4	Slutsatser	45
4.1	Inledning	45
4.2	Allmänna principer	47
4.3	Begreppet invandrare och liknande begrepp	48
4.4	Statistik	50
 Bilagor		
Bilaga 1	Regeringens beslut den 19 november 1998 samt den 22 april och den 26 augusti 1999	53
Bilaga 2	Handböcker och rapporter	61

Sammanfattning

Uppdraget

Arbetsgruppens uppdrag har varit att se över användningen av begreppet invandrare i författningar som har utfärdats av regeringen och i myndigheters verksamhet. I augusti 1999 överlämnade gruppen delrapporten Begreppet invandrare – användningen i lagar och förordningar (Ds 1999:48), som avsåg författningar utfärdade av regeringen. Rapporten har remissbehandlats. Den rapport som nu redovisas gäller myndigheters verksamhet.

Arbetsgruppen har i nu aktuella delar haft till uppgift att kartlägga hur begreppet invandrare används på myndighetsnivå, såväl i författningar, allmänna råd, beslut m.m. som i samband med statistikproduktion. Gruppen har vidare haft till uppgift att i samråd med myndigheterna formulera principer för i vad mån och hur begreppet bör användas i myndigheters verksamhet.

Bakgrund

Med anledning av regeringens förslag i den integrationspolitiska propositionen Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrarpolitik till integrationspolitik (prop. 1997/98:16) beslutade riksdagen i slutet av år 1997 om mål och inriktning för integrationspolitiken (bet. 1997/98:SfU6, rskr. 1997/98:68). Utgångspunkterna för integrationspolitiken är att den generella politikens betydelse skall betonas ännu starkare och att politiken skall utgå ifrån och spegla den etniska och kulturella mångfald som finns i det svenska samhället. Vidare framgår att säråtgärder bör riktas till invandrare som grupp endast när invandrarskapet är en mer relevant utgångspunkt för åtgärder än andra förhållanden. Detta anses vara fallet endast under invandrades allra första tid i Sverige.

När det gäller begreppet invandrare har regeringen konstaterat bl.a. att detta är grovt generaliserande och underförstår en grupp med gemensamma kännetecken och en samhörighet som är skild från svenskarnas. Begreppet bör därför inte användas på ett sätt som förstärker ett vi-och-dom-tänkande och i synnerhet undvikas som benämning på personer som är födda i Sverige. Vidare har regeringen uttalat att de statistiska riktlinjer som Statistiska centralbyrån och Statens invandrarverk tillsammans har utformat bör bidra till att förändra användningen av begreppet i samband med statistiska beskrivningar.

I sin delrapport har arbetsgruppen förklarat att begreppet invandrare i författningssammanhang endast bör användas som en beteckning på personer som själva faktiskt har invandrat och som har folkbokförts i Sverige. "Nyanlända invandrare" bör avse personer som själva har invandrat för en relativt kort tid sedan och "personer med utländsk bakgrund" såväl utrikes födda personer som själva invandrat som personer födda i Sverige med minst en utrikes född förälder. Arbetsgruppen har föreslagit att begreppet invandrare i vissa författningar, där begreppet invandrare inte enbart avser personer som själva har invandrat, ersätts av begreppet personer med utländsk bakgrund. Rapporten har remissbehandlats.

Hur används begreppet invandrare?

Arbetsgruppen har undersökt hur begreppet invandrare används av Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Statistiska centralbyrån, Statens invandrarverk (fr.o.m. den 1 juli 2000 Migrationsverket), Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen, Folkhälsoinstitutet, Statens skolverk, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Integrationsverket och Arbetsmarknadsstyrelsen.

Genom undersökningen har det framkommit att begreppet invandrare sällan används i myndigheternas författningar, allmänna råd, beslut och statistik. Det används däremot ganska ofta i rapporter och liknande arbeten. Begreppet definieras ibland. Ofta be-

tecknar det personer som faktiskt själva har invandrat, men ibland avser det även andra personer.

Slutsatser

Allmänna principer

Arbetsgruppen har mot bakgrund av den gjorda undersökningen formulerat följande allmänna principer:

- Olika begrepp bör användas på ett korrekt och konsekvent sätt i myndigheters verksamhet.
- Begrepp som har en oklar innebörd eller som används med olika betydelser bör definieras.
- Klara och tydliga begrepp som t.ex. utrikes födda kan med fördel användas, särskilt i statistiska sammanhang.
- Ett varierat och nyanserat språkbruk och en ändamålsenlig begreppsanvändning bör eftersträvas. Användning av synonymer är en förutsättning för detta.

Begreppet invandrare och liknande begrepp

I fråga om invandrarbegreppet och andra liknande begrepps användning anser arbetsgruppen att följande bör gälla:

- Indelning av personer på grund av invandrarskap eller liknande bör inte ske utan att detta noga har övervägts.
- När förutsättningarna för en åtgärd skall beskrivas, bör utgångspunkten normalt vara behovet av åtgärden och inte invandrarskapet i sig.
- När en indelning av personer är nödvändig, bör indelningen göras efter vad som är relevant i sammanhanget. Om det avgörande t.ex. är att de aktuella personerna har ett annat språk än svenska som modersmål, bör detta tas som utgångspunkt.
- Begreppet invandrare bör endast användas när det gäller personer som själva faktiskt har invandrat, dvs. flyttat till Sverige

från ett annat land och folkbokförts här. Personer som är födda i Sverige bör inte kallas invandrare.

Statistik

Arbetsgruppen anser att en översyn bör göras av Statistiska centralbyråns och Statens invandrarverks riktlinjer för hur personer med utländsk bakgrund bör redovisas i statistiken.

1 Inledning

1.1 Arbetsgruppens uppdrag

Arbetsgruppens uppdrag har varit att se över användningen av begreppet invandrare i författningar som har utfärdats av regeringen och i myndigheters verksamhet, *se bilaga 1*.

Arbetsgruppen överlämnade i augusti 1999 delrapporten Begreppet invandrare – användningen i lagar och förordningar (Ds 1999:48), som avsåg författningar utfärdade av regeringen. Rapporten har remissbehandlats.

Arbetsgruppens uppgift i nu aktuella delar har varit att inhämta information om hur begreppet invandrare används på myndighetsnivå, såväl i författningar, allmänna råd, beslut m.m. som i samband med statistikproduktion. Gruppen har vidare haft till uppgift att i samråd med myndigheterna formulera principer för i vad mån och hur begreppet bör användas i myndigheternas verksamhet. Arbetsgruppen har också haft i uppdrag att föreslå åtgärder för att föra ut sina slutsatser till myndigheterna på ett sätt som säkerställer att de får genomslag i verksamheten.

1.2 Arbetets bedrivande

Arbetet inleddes i denna del i början av september 1999 med att arbetsgruppen bjöd in företrädare för nio myndigheter att ingå i en till arbetsgruppen knuten samrådsgrupp. Dessa myndigheter var Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Statens invandrarverk (fr.o.m. den 1 juli 2000 Migrationsverket), Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen, Folkhälsoinstitutet, Statens skolverk, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO) och Arbetsmarknadsstyrelsen.

Arbetsgruppen har hållit sju sammanträden. Inför två av sammanträdena har företrädare för de olika myndigheter som har in-

gått i arbetsgruppen och samrådsgruppen tagit fram exempel på hur begreppet invandrare och liknande begrepp används i deras verksamhet såväl i författningar, allmänna råd, beslut m.m. som i samband med statistikproduktion. Vid sammanträdena har arbetsgruppen och samrådsgruppen diskuterat lämpligheten av den nuvarande användningen av begreppet invandrare och beslutat om förslag till principer för i vad mån och hur begreppet bör användas i myndigheternas verksamhet.

2 Bakgrund

2.1 Inledning

Arbetsgruppens uppdrag har grundat sig på utgångspunkterna för integrationspolitiken och vad regeringen har anfört om invandrarbegreppets användning i den integrationspolitiska propositionen Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrapolitik till integrationspolitik (prop. 1997/98:16). Därför redogörs – precis som i delrapporten – för integrationspolitiken och vad regeringen har framfört om invandrarbegreppets användning. För att läsaren skall få en mer allsidig bild av bakgrunden till arbetsgruppens arbete lämnas också en kort beskrivning av den etniska och kulturella mångfald som präglar dagens svenska samhälle samt en historisk tillbakablick dels beträffande utvecklingen av politiken inom området, dels i fråga om användningen av begreppet invandrare. Dessutom redovisas de slutsatser och förslag som arbetsgruppen har lämnat i sin delrapport samt vad remissinstanserna har framfört med anledning av rapporten.

2.2 Det förändrade Sverige

Sedan andra världskrigets slut har antalet människor som flyttar från ett land till ett annat ökat kraftigt. Sedan mitten av 1940-talet har omkring två miljoner personer flyttat till Sverige samtidigt som ca 1,2 miljoner personer har utvandrat härifrån. Antalet i Sverige bosatta personer, som är födda utomlands, har ökat från knappt 200 000 år 1950 till närmare en miljon i slutet av år 1999. Ytterligare knappt 800 000 personer, själva födda i Sverige, har minst en förälder som är född i ett annat land. Knappt 1,8 miljoner personer har alltså helt eller delvis utländsk bakgrund.

Anledningen till att personer invandrar till Sverige varierar. Av de utrikes födda som i dag bor i landet uppskattas omkring en

tredjedel ha invandrat på grund av flyktingskäl eller liknande och en tredjedel av familjeskäl, medan det i övriga fall bedöms röra sig om arbetskraftsinvandring.

Beroende på vilken del av världen de fötts i, kan de utrikes födda personer som är bosatta i Sverige delas upp i tre ungefär lika stora grupper. Den första gruppen avser personer födda i andra nordiska länder och den andra personer födda i övriga Europa, medan den tredje gruppen består av personer födda i Asien, Afrika och Sydamerika. Till detta kommer omkring 20 000 personer som är födda i Nordamerika. Det bör dock noteras att den utomeuropeiska invandringen trendmässigt har ökat under de senaste årtiondena.

Av alla utrikes födda personer bosatta i Sverige år 1999 hade drygt 40 procent varit i Sverige i minst 20 år och drygt 60 procent i minst tio år. Endast 16 procent hade bott i Sverige en kortare tid än fem år.

2.3 Från invandrapolitik till integrationspolitik

2.3.1 Invandrapolitikens framväxt

Efter andra världskriget fick både de flyktingar som stannat kvar och andra invandrare klara sig på egen hand eller med hjälp av släktingar, vänner och frivilligorganisationer. Först på 1950-talet började det att ställas upp särskilda politiska mål och vidtas speciella åtgärder för invandrare i Sverige. Det var emellertid ännu inte frågan om en samlad politik på området. Invandrare med utländskt medborgarskap fick dock i stor utsträckning del av den generella välfärdspolitik. Den s.k. assimilationstanken – att det var bäst om de invandrare som inte tänkte återvända till sitt hemland så snart som möjligt blev ”svenska” – accepterades allmänt även om den aldrig formulerades som en statlig politik.

År 1968 beslutade riksdagen att invandringen skulle regleras. Som ett skäl för regleringen angavs att den var nödvändig för att landets resurser skulle räcka till att ge samma levnadsvillkor till in-vandrare som till svenskar (prop. 1968:142, bet. 1968:StatsU196, rskr. 1968:405). Beslutet innebar således att det s.k. jämlikhetsmålet formulerades. Detta mål skulle huvudsakligen uppnås genom den generella välfärdspolitiken. De enda undantagen skulle i princip vara de säråtgärder i form av undervisning i svenska och information om Sverige på invandrarspråk, som riksdagen hade beslutat om i mitten av 1960-talet. Assimilationstanken hade börjat att ifrågasättas och det talades vid denna tidpunkt i stället om ”invandrarnas anpassning”.

2.3.2 Invandrapolitiken

År 1975 antog en enig riksdag riktlinjer för en samlad invandrapolitik, som riktade sig såväl direkt som indirekt till invandrare (prop. 1975:26, bet. InU 1975:6, rskr. 1975:160). Till jämlikhetsmålet lades de två målen valfrihet och samverkan. Det togs klart avstånd från assimilationstanken. I enlighet med detta infördes år 1976 en bestämmelse i regeringsformen som föreskriver att etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjlighet att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas. Den generella välfärdspolitiken skulle fortfarande vara utgångspunkten för politiken. Detta innebar att varje myndighet och berörd organisation skulle ta ansvar för åtgärder för invandrare på samma sätt som för befolkningen i övrigt. Säråtgärder för invandrare skulle dock förekomma. En del sådana åtgärder, som hade införts på försök, permanentades. Även en rad andra aktiviteter och åtgärder infördes till följd av 1975 års beslut. År 1976 genomfördes en rösträttsreform, som innebar att utländska medborgare som varit bosatta i Sverige i minst tre år fick rätt att rösta i kommunala val och också blev valbara till de kommunala församlingarna. Hemspråksreformen trädde i kraft år 1977. Samma år gavs även rätt till hemspråksträning för barn i förskola. Andra åtgärder som infördes var stöd i olika former till kulturella verksamheter för ”språkliga

minoriteter” samt till bokinköp, radio- och TV-program samt litterär produktion på andra språk än svenska.

Under ett tiotal år därefter fanns det ibland mycket långtgående tolkningar och förväntningar på en särskild minoritetspolitik och valfrihet för invandrare i det svenska samhället. År 1986 fattade riksdagen emellertid ett nytt invandrapolitiskt beslut (prop. 1985/86:98, bet. Sfu 1985/86:20, rskr. 1985/86:301), som bl.a. innebar att dessa förväntningar skruvades ner. Det konstaterades nämligen att invandragrupper inte är minoriteter i folkrättslig mening. Vidare preciserades valfrihetsmålet genom att det sades innefatta respekt för den enskildes identitet samt möjligheter att utveckla det egna kulturarvet inom ramen för de grundläggande normer som gäller för mänsklig samlevnad i det svenska samhället. Dessutom fastslogs att det även fortsättningsvis skulle vara den generella politiken som huvudsakligen skulle tillgodose även invandrares behov.

1986 års beslut grundades emellertid på utredningar som genomförts innan asylinvandringen började öka i mitten av 1980-talet. De invandrare som varit länge i Sverige hade svårt att identifiera sig med de problem och frågor som hörde till asylinvandringen och det hävdades att invandrapolitiken var bortglömd. Det började bli allt svårare för många att över huvud taget identifiera sig som ”invandrare”. Även valfrihetsmålet ifrågasattes. Detta mål hade alltsedan det formulerades varit det mest omdebatterade av de invandrapolitiska målen. Det hade skapat förväntningar på en särskild politik för olika etniska grupper, men också setts som ett hot mot svenskheten. Debatten hade ofta förts som en fråga om ”valfrihetens gränser”. I propositionen Aktiv flykting- och immigrationspolitik (prop. 1990/91:195), som drogs tillbaka av den regering som tillträdde år 1991, gjordes emellertid den bedömningen att staten inte kunde lägga fast andra gränser för valfriheten än vad som regleras i olika författningar. Det ansågs vara en oframkomlig väg att ytterligare försöka precisera valfrihetsmålet. I stället förespråkades ett mer jämlikt och generöst mångkulturellt samhälle.

Diskussionen kring termen mångkultur skilde sig dock inte så mycket från diskussionen om valfrihetsmålet. Det gemensamma

var att den fokuserade på invandrares rättigheter och möjligheter jämfört med svenskar. Befolkningen delades med andra ord upp i ett ”vi” och ett ”dom”. På grund av att termen mångkultur efterhand har blivit laddad med många olika innebörder har man numera övergått till att i stället tala om samhällets etniska och kulturella mångfald. Denna mångfald innefattar även religiösa och språkliga element. Den kan också syfta på alla de olika livserfarenheter som landets befolkning har.

2.3.3 Integrationspolitiken

Sedan det konstaterats att den svenska befolkningens etniska sammansättning på kort tid hade förändrats påtagligt utan större konflikter mellan olika befolkningsgrupper, men att det också hade börjat utvecklas en ökande social segregering med etniska inslag tillkallades i november 1994 en parlamentarisk kommitté – Invandrarpolitiska kommittén (Ku 1994:11) – med uppgift att göra en bred och omfattande översyn av den svenska invandrapolitiken. I april 1996 överlämnade kommittén sitt slutbetänkande Sverige, framtiden och mångfalden (SOU 1996:55) där kommittén föreslog nya mål och riktlinjer för invandrapolitiken och för den generella samhällspolitiken. På grundval av detta betänkande lade regeringen fram den integrationspolitiska propositionen Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrapolitik till integrationspolitik (prop. 1997/98:16) där det föreslogs mål och inriktning för en framtida integrationspolitik. I december 1997 biföll riksdagen förslaget (bet. 1997/98:SfU6, rskr. 1997/98:68).

Utgångspunkter för integrationspolitiken

Den generella politikens betydelse skall betonas ännu starkare och utgå ifrån och spegla den etniska och kulturella mångfald som finns i det svenska samhället. Denna mångfald skall därför tas som utgångspunkt för den generella politikens utformning och genomförande på alla samhällsområden och nivåer.

I den generella politiken har det alltid funnits säråtgärder för de individer eller grupper som haft särskilda behov. Sådana särskilda behov har t.ex. de invandrare som har dåliga kunskaper i det svenska språket eller saknar svensk utbildningsbakgrund. Det är dock normalt inte invandrarskapet i sig som motiverar säråtgärder av olika slag utan det konkreta behovet av en åtgärd i det enskilda fallet. Säråtgärder bör riktas till invandrare som grupp endast när detta är befogat, dvs. när invandrarskapet är en mer relevant utgångspunkt för åtgärder än andra förhållanden. Detta anses enbart vara fallet under invandrades allra första tid i Sverige. Hänsyn bör givetvis även då tas till individuella skillnader och behov. Utformningen av vissa åtgärder och insatser som i dag riktar sig till invandrare som grupp, t.ex. samhällsinformation och stödet till invandrarorganisationer, kommer naturligtvis att påverkas på sikt. Modersmålsundervisningen, rätten till tolkservice, svenskundervisning för invandrare (sfi) och andra åtgärder och rättigheter som tillkommit inom ramen för den tidigare rådande invandrarpolitiken ligger dock tills vidare fast.

Integrationspolitikens mål och inriktning

I integrationspolitiken har sådana synsätt och åtgärder samlats som syftar till att skapa lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund. Integrationspolitiken rör hela befolkningen och samhällsutvecklingen i stort. Staten skall fastställa mål för vad som bör uppnås inom olika samhällsområden genom t.ex. utbildningspolitik och arbetsmarknadspolitik samt stödja individens integration genom att föra en politik som ger var och en möjlighet att förverkliga sina mål i livet. Samhället skall också stödja individens rätt att vara olik genom att underlätta en integrering av gamla och nya livsmönster och livsstilar på det sätt individen själv önskar. Integrationsprocesserna är ömsesidiga, vilket innebär att alla i samhället är delaktiga och medansvariga i dem och att alla måste bidra till integrationen.

Kort uttryckt skall integrationspolitikens mål vara

- lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund,
- en samhällsgemenskap med samhällets mångfald som grund, samt
- en samhällsutveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt och tolerans och som alla oavsett bakgrund skall vara delaktiga i och medansvariga för.

Det integrationspolitiska arbetet skall särskilt inriktas på att

- skapa förutsättningar för individers egen försörjning och delaktighet i samhället,
- värna om grundläggande demokratiska värden och verka för kvinnors och mäns lika rättigheter och möjligheter, samt
- förebygga och motverka diskriminering, främlingsfientlighet och rasism.

2.4 Begreppet invandrare

2.4.1 Bakgrund

Begreppet invandrare valdes av myndigheterna i slutet av 1960-talet som ersättning för ordet utlänning. Redan Invandrarutredningen, som hade till uppgift att kartlägga invandrarnas och minoriteternas situation i Sverige och att föreslå åtgärder på olika områden, konstaterade emellertid att begreppet invandrare inte var entydigt. I sitt delbetänkande Invandrarutredningen 1 (SOU 1971:51) uttalade utredningen bl.a. följande (s. 22):

”I det allmänna språkbruket använder man benämningen invandrare om i Sverige bosatta personer av utländsk härkomst, framför allt då sådana som har kommit till Sverige efter andra världskriget. Till invandrarna räknas vanligen även i Sverige födda utlänningar. Ibland avser man med invandrare alla i Sverige bosatta utländska medborgare, ibland räknar man även in naturaliserade svenska medborgare.

Det är svårt att på ett entydigt sätt definiera begreppet invandrare. Bland de utländska medborgarna i vårt land finns t.ex. även sådana som är av svenskt ursprung och som är födda här. Dessa kan inte anses vara invandrare i den betydelsen man vanligen lägger i ordet. Å andra sidan kan det i en del sammanhang vara befogat att bland invandrarna räkna in i Sverige födda barn till naturaliserade svenskar.”

Vid ytterligare tillfällen under 1970-talet återkom man till invandrarbegreppets betydelse. Invandrargruppen, vars uppdrag var att utreda invandrarelevers utbildningssituation i grundskolan och gymnasieskolan, påpekade att begreppet inte var entydigt. Gruppen valde i sin rapport Förslag om åtgärder för invandrabarnen i förskola, grundskola och gymnasieskola (Ds U 1975:13) att använda det i dess ”vanliga, inte preciserade betydelse”. Även i en proposition om hemspråksundervisning för invandrabarn (prop. 1975/76:118) förklarades det att begreppet i propositionen användes på detta sätt.

På 1990-talet har frågan om begreppets innebörd tagits upp på nytt i olika sammanhang, förutom i den integrationspolitiska propositionen och Invandrapolitiska kommitténs slutbetänkande även i bl.a. rapporten Invandring, sysselsättning och ekonomiska effekter (Ds 1995:68) och betänkandet Lika möjligheter (SOU 1997:82).

2.4.2 Olika definitioner

Begreppet invandrare är inte entydigt utan används såväl i dagligt tal som i offentliga sammanhang på en mängd olika sätt. Det existerar inte heller som ett övergripande rättsligt begrepp. Begreppet kan i stället definieras på en mängd olika sätt. Man kan utgå från objektiva kriterier såsom medborgarskap, födelseland, vistelsetid i Sverige, familjebildning eller modersmål. Man kan också utgå från subjektiva kriterier, varvid det avgörande kan vara den aktuella personens utseende eller om han eller hon talar svenska med eller utan brytning. Den indelning som personen i fråga själv gör kan därför naturligtvis ibland avvika från den andra människor

gör. En person som känner sig svensk kan med andra ord betraktas som invandrare av andra eller tvärtom. I rapporten *Invandring, sysselsättning och ekonomiska effekter* (Ds 1995:68) har begreppets ottydliga innebörd beskrivits på följande sätt (s. 26):

”Genom invandring erhålles en invandrarbefolkning. Hur denna skall avgränsas är inte självklart. Svårigheter finns att åstadkomma en för alla sammanhang entydig och meningsfull definition av invandrare. Ibland menas med invandrare personer som är födda utomlands. Ibland menas personer med utländskt medborgarskap. I andra sammanhang låter man invandrargruppen omfatta både utländska medborgare och naturaliserade personer (personer som fått svenskt medborgarskap). Gränsen kan sedan flyttas allt ”längre ut”. Det finns personer som fötts i Sverige som svenska medborgare men med någon förälder som har eller har haft utländskt medborgarskap. Genom sitt ursprung uppfattas ibland även dessa som invandrare.”

Det bör noteras att begreppet invandrare av tradition har kopplats till folkbokföringen i landet. Det är därför endast den som har fått tillstånd att bosätta sig i Sverige och därmed folkbokförs här som betraktas som invandrare i den svenska statistiken. Problem på detta område har lett till att Statistiska centralbyrån och Invandrarverket tillsammans har utformat riktlinjer för hur personer med utländsk bakgrund bör redovisas i statistiken. Förutom de grundläggande indelningarna efter födelse-land, medborgarskap och kön rekommenderas en indelning av befolkningen i personer med utländsk bakgrund, personer med både svensk och utländsk bakgrund samt personer med svensk bakgrund. För en närmare redogörelse för riktlinjernas innehåll och deras definitioner av begreppen personer med utländsk bakgrund, personer med både svensk och utländsk bakgrund samt personer med svensk bakgrund, se avsnitt 3.7.1. För arbetsgruppens definition av ”personer med utländsk bakgrund” i författningssammanhang, se avsnitt 2.5.

2.4.3 Begreppet invandrare i integrationspolitiken

Det lämpliga i att kalla människor som har bott länge i Sverige för invandrare kan ifrågasättas. De svårigheter som typiskt kan kopplas ihop med invandrarskapet förekommer framför allt under den första tiden i landet. Det har påvisats stora skillnader mellan utrikes födda beroende på hur lång tid de har varit bosatta i Sverige.

Personer som själva är födda i Sverige men har minst en utrikes född förälder kallas ofta för andragerationsinvandrare eller invandrabarn. En sådan användning av begreppet invandrare kan ifrågasättas i ännu högre grad. Dessa personer har oftast en starkare anknytning till Sverige än till något annat land. Att kalla dem för invandrare kan leda till att de känner sig utanför, att de varken tillhör Sverige eller det andra landet. Benämningar som invandrabarn eller andragerationsinvandrare leder också lätt till att skillnader och missförhållanden görs till invandrarproblem. Själva begreppet invandrare får alltså en onödig koppling till olika problem, vilket medför att individen blir bärare av dessa i stället för att de rätta orsakerna hittas.

Mot denna bakgrund har regeringen i den integrationspolitiska propositionen slagit fast att begreppet invandrare är grovt generaliserande och underförstår en grupp med gemensamma kännetecken och en samhörighet som är skild från svenskarnas samt att begreppet därför inte bör användas på ett sätt som förstärker ett vi-och-dom-tänkande. Vidare har det slagits fast att begreppet i synnerhet bör undvikas som benämning på personer som är födda i Sverige. Regeringen har också uttalat att de statistiska riktlinjer som Statistiska centralbyrån och Invandrarverket tillsammans har utformat bör bidra till att förändra användningen av begreppet invandrare när statistiska beskrivningar används samt att propositionen – där så varit möjligt och lämpligt – utgått från dessa riktlinjer. I propositionen har därför begreppet invandrare använts som beteckning endast på personer som faktiskt själva har invandrat.

Mot bakgrund av begreppets olika innebörder och regeringens bedömning att åtgärder som riktar sig till invandrare som grupp bör begränsas till den första tiden i Sverige har det också ansetts finnas ett behov av den nu aktuella översynen av begreppets användning.

2.5 Arbetsgruppens slutsatser i delrapporten om invandrarbegreppet i lagar och förordningar

Arbetsgruppen har i sin delrapport förklarat att begreppen invandrare, nyanlända invandrare och personer med utländsk bakgrund när de används i författningssammanhang enligt gruppens mening bör definieras på följande sätt:

Invandrare: Personer som själva faktiskt har invandrat och som har folkbokförts i Sverige.

Nyanlända invandrare: Personer som själva har invandrat för en relativt kort tid sedan. Hur länge en person är att betrakta som nyanländ är svårt att fastställa. Ett riktmärke kan dock vara två år.

Personer med utländsk bakgrund: Såväl utrikes födda personer som själva invandrat som personer födda i Sverige med minst en utrikes född förälder.

Vid sin översyn av författningar utfärdade av regeringen har arbetsgruppen funnit att det ofta är oklart vilken kategori av personer som åsyftas. Det har därför varit svårt att avgöra om begreppet används på ett i sig missvisande sätt, dvs. om begreppet är tänkt att omfatta även andra personer än dem som själva har invandrat. Arbetsgruppen har i stället haft att ta ställning till om begreppet invandrare – mot bakgrund av respektive bestämmelses syfte – används på ett lämpligt sätt. Vid en sådan prövning har arbetsgruppen konstaterat att det i flertalet fall finns en rad sammansatta skäl till att åtgärder riktas till ”invandrare”. Eftersom det avgörande i dessa fall inte är om de personer som åtgärderna riktar sig till själva har invandrat eller ej har arbetsgruppen inte ansett att det finns skäl att i författningen fokusera på invandrarskapet.

Arbetsgruppen har i första hand försökt att finna begrepp som tar sikte på behovet av en åtgärd. I vissa fall har möjligheten att tala om personer med annat modersmål än svenska prövats. Denna möjlighet har dock av olika skäl avvisats av företrädare för berörda sakområden. Det har framför allt pekats på risken att författningarnas tillämpningsområde skulle kunna komma att begränsas.

Med tanke på att det således ofta finns en rad olika skäl till att åtgärderna riktar sig till en viss kategori av personer har arbetsgruppen ansett att det inte är möjligt att utgå från ett av dessa. Eftersom skälen för åtgärderna i de aktuella författningarna är relaterade till personernas utländska bakgrund har arbetsgruppen i stället ansett att det är lämpligare att ta denna bakgrund som utgångspunkt.

Arbetsgruppen har därför i sin delrapport Begreppet invandrare – användningen i lagar och förordningar (Ds 1999:48) föreslagit att begreppet invandrare i vissa författningar som rör huvudsakligen de integrationspolitiska, kulturpolitiska, arbetsmarknadspolitiska och utbildningspolitiska områdena ersätts av begreppet personer med utländsk bakgrund.

Arbetsgruppen har vidare funnit att begreppet invandrare i andra författningar bl.a. på det integrationspolitiska området används på ett lämpligt sätt och har därför inte föreslagit några ändringar i dessa.

Arbetsgruppen har också diskuterat de säråtgärder som i författningarna riktas till personer med utländsk bakgrund. Gruppen har i samtliga fall ansett att de skäl som framkommit för säråtgärderna är tillräckligt starka för att åtgärderna i vart fall tills vidare skall framstå som berättigade. Arbetsgruppen har dock ansett att frågan om säråtgärder riktade till personer med utländsk bakgrund bör utredas vidare i ett annat sammanhang.

2.6 Remissyttranden över arbetsgruppens delrapport

2.6.1 Remissinstanser

27 remissinstanser har fått arbetsgruppens rapport på remiss. Dessa är Kammarrätten i Stockholm, Rikspolisstyrelsen, Statistiska centralbyrån, Invandrarverket, Länsstyrelsen i Skåne län, Skolverket, Högskoleverket, Centrum för invandringsforskning vid Stockholms universitet, Tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet, Statens kulturråd, Ungdomsstyrelsen, DO, Integrationsverket, Språk- och folkminnesinstitutet, Svenska språknämnden, Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund, Arbetsmarknadsstyrelsen, Sveriges allmänna biblioteks förening, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Bokbranschens finansieringsinstitut AB, Adoptionscentrum, Mångkulturellt centrum, SIOS – Samarbetsorgan för invandrarorganisationer i Sverige, Svenska röda korset, Sveriges kristna råd och Ung-SIOS.

18 av remissinstanserna har besvarat remissen, medan nio har avstått från att inkomma med synpunkter eller har saknat synpunkter på rapportens förslag. Förutom remissinstanserna har Svenska kyrkan lämnat ett yttrande över rapporten.

2.6.2 Allmänt

Remissinstanserna har överlag varit positiva till att det görs en översyn av begreppet invandrare i författningar utfärdade av regeringen. Hälften av de remissinstanser som har besvarat remissen har i huvudsak instämt med förslagen i rapporten, medan de andra instanserna har haft invändningar eller varit kritiska mot förslagen.

2.6.3 Personer med utländsk bakgrund

De flesta invändningar som har framförts av remissinstanserna har varit riktade mot arbetsgruppens förslag att ersätta begreppet invandrare med ”personer med utländsk bakgrund” i vissa författningar.

DO har framfört uppfattningen att förslaget inte framstår som förenligt med intentionerna bakom integrationspolitiken. Ombudsmannen har i stället hävdade att utredningen genom att systematiskt utgå från anknytningen till utlandet som det avgörande framhäver det främmande och bortser från att olika etniska inslag skall kunna existera parallellt i det svenska samhället.

Integrationsverket och Arbetsmarknadsstyrelsen har menat att även begreppet personer med utländsk bakgrund är generaliserande och inte bidrar till att häva ”vi-och-dom-tänkandet”. Integrationsverket har även framfört att ”personer med utländsk bakgrund” som begrepp betraktat är sämre än ”invandrare” eftersom det enligt verkets mening understryker det främmande och då det finns en stor risk att det kommer att förkortas till ”utlänningar”.

Kammarrätten i Stockholm, Svenska språknämnden, Arbetsmarknadsstyrelsen och SIOS har ansett att begreppet är alltför vittomfattande, vilket skulle kunna innebära en utvidgning av vissa bestämmelsers tillämpningsområde. DO har däremot menat att de föreslagna ändringarna i flera fall skulle leda till en inskränkning av respektive författnings tillämpningsområde eftersom ”personer med utländsk bakgrund” endast väljer ut en av flera etniska faktorer som begreppet invandrare enligt ombudsmannen betecknar i flertalet av de berörda författningarna. Enligt Integrationsverket skulle begreppsförändringen ibland medföra en utvidgning och ibland en begränsning av de berörda bestämmelserna.

Statistiska centralbyrån tycker att det är olyckligt att begreppet inte fått samma innebörd i rapporten som i de statistiska riktlinjer som byrån utformat tillsammans med Invandrarverket. Adoptionscentrum har ansett att bara den vars föräldrar invandrat efter ca 10–15 års ålder skall anses ha utländsk bakgrund.

2.6.4 Övrigt

Invandrarverket har ifrågasatt om det finns något behov av en allmän definition av begreppet invandrare och har ansett att begreppet – om det behöver finnas kvar i något mer formaliserat sammanhang – bör få sin precisering i varje enskild författnings förarbete eller tillämpningsföreskrift. Adoptionscentrum har framfört att begrepp som återkommande används i lagstiftningen bör definieras i berörd lag eller förordning.

Integrationsverket har hävdats att ett antal av de berörda bestämmelserna rimmar illa med integrationspolitiken och att även endast en språklig ändring av dessa framstår som en bekräftelse på att regeln överensstämmer med gällande politik. Vidare har verket ansett att alla säråtgärder inte framstår som berättigade ens tills vidare. SIOS har föreslagit att en utredning tillsätts med uppdrag att se över integrationspolitiken i de delar som handlar om samhällets förhållningssätt till de etniska och språkliga minoriteterna.

3 Hur används begreppet invandrare?

3.1 Inledning

I detta avsnitt redovisas arbetsgruppens kartläggning av hur begreppet invandrare och liknande begrepp används på myndighetsnivå såväl i författningar, allmänna råd, beslut, handböcker, rapporter, informationsmaterial m.m. som i samband med statistikproduktion. För närmare information om de handböcker och rapporter som nämns i avsnittet, se *bilaga 2*.

3.2 Författningar

Begreppet **invandrare** används sällan i myndigheters författningar. Det förekommer dock i olika författningar i Skolverkets författningssamling, SKOLFS, som en del av uttrycket svenskundervisning för invandrare (sfi). Det förekommer också i 1 § Arbetsmarknadsstyrelsens föreskrifter (AMSFS 1998:15) om arbetsmarknadspolitiska aktiviteter. I paragrafen föreskrivs att en invandrare som vill komma ifråga för utbildning inom det reguljära utbildningsväsendet på grundskole- och gymnasienivå skall ha varit aktuell som arbetssökande hos arbetsförmedlingen under minst 24 månader före den dag då den arbetslöse börjar den reguljära utbildningen. Någon definition av begreppet lämnas emellertid inte i författningen. Det framgår inte heller av sammanhanget vilka personer som det är tänkt att beteckna.

I övrigt använder de undersökta myndigheterna inte begreppet invandrare i författningar.

3.3 Allmänna råd

Begreppet **invandrare** förekommer sällan i allmänna råd. Det används dock i Arbetsmarknadsstyrelsens allmänna råd om utländska arbetssökande och om tillämpningen av förordningen (1998:1784) om arbetsmarknadspolitiska aktiviteter samt i Psykiskt och socialt omhändertagande vid stora olyckor och katastrofer, Allmänna råd från Socialstyrelsen (AR) 1991:2. Begreppet definieras emellertid inte i råden. I rådet om utländska arbetssökande talas det dock – i samband med att svenska för invandrare (sfi) behandlas – om nyanlända invandrare, vilket endast bör avse personer som själva har invandrat relativt nyligen.

I övrigt används begreppet invandrare inte i allmänna råd hos de undersökta myndigheterna.

3.4 Beslut

Brottsförebyggande rådet använder begreppet invandrare i beslut om ekonomiskt stöd, forskningsmedel, anställningsärenden och andra generaldirektörsbeslut. Begreppet invandrare kan också förekomma hos Arbetsmarknadsstyrelsen i besluts- eller anvisnings-sammanhang för att motivera beslut eftersom begreppet används dels i förordningen (1998:1784) om arbetsmarknadspolitiska aktiviteter, dels i allmänna råd på området.

De övriga undersökta myndigheterna använder inte begreppet invandrare i sina beslut. Hos Socialstyrelsen och Folkhälsoinstitutet kan det dock förekomma i t.ex. namn på projekt som beviljas medel genom beslutet.

3.5 Handböcker

I såväl DO:s handbok för aktiva åtgärder som Jämställdhetsombudsmannens, DO:s, Ombudsmannens mot diskriminering på grund av sexuell läggning och Handikappsombudsmannens ge-

mensamma handbok Rekrytera utan att diskriminera används begreppet invandrare. I handboken för aktiva åtgärder definieras ”**invandrare**” som personer som är födda i ett annat land och som flyttat till och bosatt sig i Sverige, oavsett personens medborgarskap och invandringsskäl.

I handboken för aktiva åtgärder förekommer också bl.a. begreppen personer med utländsk bakgrund och etnisk tillhörighet. Begreppet **personer med utländsk bakgrund** definieras som ”första eller andra generationens svenskar”, medan ”**etnisk tillhörighet**” syftar på ras, hudfärg, etniskt eller nationellt ursprung eller trosbekännelse.

I Rekrytera utan att diskriminera lämnas inte några definitioner av olika begrepp.

3.6 Rapporter m.m.

3.6.1 Begreppet invandrare

Begreppet **invandrare** förekommer i ett flertal rapporter och liknande arbeten. I många rapporter definieras begreppet, medan det i andra rapporter framgår av sammanhanget vilken grupp av personer som avses. I en del rapporter, t.ex. Äldre födda utomlands (Ädeluppdraget 99:4) och Det handlar om personer – inte kulturer! (Folkhälsoinstitutet 1999:21), tas begreppets otydlighet upp. I den sist nämnda rapporten uttalas bl.a. följande (s. 11):

”Vad har ”invandrare” som grupp gemensamt förutom att de en gång flyttat till Sverige? Orsakerna till att de flyttat från sina hemländer är olika, liksom deras ursprung och traditioner. Även de som bekänner sig till samma tro kan ha olika kulturell bakgrund, skilda värderingar och sätt att utöva sin religion och bör därför inte generaliseras eller göras till stereotyper... Generaliseringen av ”invandrare” som enhetlig kategori är med andra ord vansklig, eftersom begreppet skall rymma olika kulturer, religioner, språkgrupper, regioner, nationaliteter, kön,

klasser, generationer och etniska ursprung. Begreppet är svårt att hantera och kan lätt antyda okunskap om det inte definieras.”

I de flesta rapporter betecknar begreppet invandrare personer som själva faktiskt har invandrat. Exempel på sådana rapporter är Delaktighet för integration (Integrationsverkets rapportserie 1999:4), Invandrades och invandrades barns brottslighet (BRÅ-rapport 1996:2), Brottslighet och utsatthet för brott bland personer födda i Sverige och i utlandet (BRÅ-PM 1998:2), Råd för målinriktat arbete för att främja etnisk mångfald i arbetslivet, Invandrare om diskriminering IV, Social rapport 1997 (SoS-rapport 1997:14), Mångfald, integration, rasism och andra ord (SoS-rapport 1999:6) och Social och ekonomisk förankring bland invandrare från Chile, Iran, Polen och Turkiet (SoS-rapport 1999:9).

I Mångfald, integration, rasism och andra ord (SoS-rapport 1999:6) uttalas bl.a. följande (s. 98 och 101):

”En invandrare är en person som flyttat från ett land till ett annat för att bosätta sig där en längre tid eller permanent. Att invandra är ”att komma och bosätta sig i ett annat land än i hemlandet”. I Sverige har man ansetts vara invandrare efter att ha varit folkbokförd i landet som regel i minst ett år. Ordet invandrare ersatte vid slutet av 1960-talet det då mer negativt laddade ordet utlänning, som vid den tiden uppfattades ha en starkare valör av utanförskap i förhållande till det samhälle (den stat) som personen vid det aktuella tillfället har sin formella anknytning till. Men termen invandrare har blivit föremål för en kritisk omvärdering under senare år. — — — I Sverige har begreppet invandrare kommit att få en folklig betydelse av icke-svensk. Denna innebörd har blivit en negering av allt det som det svenska står för, och har inte nödvändigtvis någon relation till invandring som sådan. Denna folkliga betydelse har förts tillbaka till den administrativa och redovisningstekniska begreppsapparaten. Det har till exempel talats mer eller mindre officiellt om andra generationens invandrare. Denna kategorisering är emellertid mycket diskutabel. Personer som är födda i Sverige och som tillbringat hela sitt liv i Sverige kan knappast betraktas som invandrare.”

Ibland avser emellertid begreppet invandrare inte endast personer som själva faktiskt har invandrat. I *Invandrarna i socialförsäkringen* (RFV REDOVISAR 1996:11) betecknar begreppet i Sverige folkbokförda personer som är födda utomlands eller har utländskt medborgarskap. I *Arbetsmarknaden för invandrare* (Ura 1999:5) sägs ”invandrare” vara en befolkningsgrupp av utomnordisk härkomst. Vid urvalet av kommuner som skulle delta i den undersökning som ligger till grund för *Det handlar om personer – inte kulturer!* (Folkhälsoinstitutet 1999:21) har begreppet definierats som personer födda utomlands eller födda i Sverige med minst en utländsk förälder. När begreppet används i skolsammanhang har det däremot omdefinierats till att innefatta elever berättigade till modersmålsundervisning. Som skäl för de bägge definitionerna har det i rapporten angetts att det är tänkt att de skall inkludera ”såväl första som andra generationen invandrare”.

3.6.2 Begreppet invandrare som en del av andra begrepp

Begreppet invandrare förekommer också som en del av vissa andra begrepp. I *Delaktighet för integration* (Integrationsverkets rapportserie 1999:4) används t.ex. begreppet **invandrargrupp** som en beteckning på en grupp av personer som faktiskt själva har invandrat till Sverige och bott här en relativt kort tid. I *Social rapport 1997* (SoS-rapport 1997:14) förekommer bl.a. begreppen *invandrarhushåll*, *invandrarungdomar*, *ungdomar med invandrarbakgrund* och *barn med utländsk bakgrund*. Med ”**invandrarhushåll**” avses hushåll där minst en vuxen är född utomlands, medan ”**invandrarungdomar**”, ”**ungdomar med invandrarbakgrund**” och ”**barn med utländsk bakgrund**” betecknar ungdomar eller barn med minst en förälder född utomlands.

I *Invandrares och invandrares barns brottslighet* (BRÅ-rapport 1996:2) används begreppet **invandrares barn**. Begreppet avser personer som är födda och folkbokförda i Sverige och har minst en förälder som är född utomlands. I *Delaktighet för integration*

(Integrationsverkets rapportserie 1999:4) nämns **barn till invandrare** utan att begreppet definieras, medan begreppet **andra generationens invandrare** används i Arbetsmarknaden för invandrare (Ura 1999:5) som en beteckning på personer med båda eller en av föräldrarna födda utanför Norden. Begreppet **svenskfödda invandrare** förekommer i en bilaga till Det handlar om personer – inte kulturer! (Folkhälsoinstitutet 1999:21). Det lämnas ingen definition av begreppet men av själva dess lydelse framgår att det rör sig om personer som kallas invandrare, trots att de inte själva har invandrat till Sverige utan är födda i landet.

Begreppet invandrare förekommer även som en del av flera andra begrepp, dock utan att definieras. I Råd för målinriktat arbete för att främja etnisk mångfald i arbetslivet förekommer bl.a. begreppen **första generationens invandrare**, **anställda med invandrabakgrund** och **invandrartäta områden**. I Det handlar om personer – inte kulturer! (Folkhälsoinstitutet 1999:21) används begrepp som **invandrarelever**, **invandrarklasser**, **nyinflyttade invandrare**, **tredje generationens invandrare**, **flickor med invandrabakgrund** och **invandrartäta skolor**.

3.6.3 Andra begrepp

I rapporter och liknande arbeten förekommer inte endast begreppet invandrare. Det förekommer också en mängd andra närbesläktade begrepp. Ibland framgår det klart och tydligt av själva lydelsen av begreppet vilka personer det avser. Exempel på ett sådant begrepp är **”somalisktalande”**, ett begrepp som används i Delaktighet för integration (Integrationsverket rapportserie 1999:4). I Brottslighet och utsatthet för brott bland personer födda i Sverige och i utlandet (BRÅ-PM 1998:2) och Mångkulturell sjukvård (SoS-rapport 1999:13) förekommer begreppet **utlandsfödda**, medan **”utrikes födda”** används i Social rapport 1997 (SoS-rapport 1997:14) och Invandrarna i socialförsäkringen (RFV REDOVISAR 1996:11). I Råd för målinriktat arbete för att främja etnisk mångfald i arbetslivet förekommer begreppen **invånare med annan etnisk bakgrund än den som traditionellt uppfattas som svensk och med-**

arbetare med annat modersmål än svenska. I samband med olika frågeundersökningar om utsatthet för brott eller egen, självrapporterad, brottslighet frågar Brottsförebyggande rådet oftast om intervjupersonens **födelseland**. Vid redovisningen av undersökningsresultatet skiljer man sedan ofta endast på personer födda i Sverige och personer födda i utlandet. När ungdomar deltar i sådana undersökningar frågar Brottsförebyggande rådet dem såväl om deras eget som om föräldrarnas födelseland. Ungdomarna delas sedan in i "utlandsfödda" eller "födda i Sverige med en eller två utlandsfödda föräldrar".

Det förekommer också vissa begrepp som inte är klara och tydliga i rapporter och liknande arbeten. I en registerstudie som Socialstyrelsen har gjort för att undersöka om det är någon skillnad mellan personer med svensk bakgrund och personer med utländsk bakgrund när det gäller insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade har begreppen personer med svensk bakgrund, personer med utländsk bakgrund och personer med svensk-utländsk bakgrund använts. Med "**svensk bakgrund**" avses personer som är födda i Sverige av föräldrar födda i Sverige eller av en svensk och en förälder vars bakgrund är okänd eller av två föräldrar med okänd bakgrund. "**Utländsk bakgrund**" betecknar personer födda utomlands, medan "**svensk-utländsk bakgrund**" avser personer födda i Sverige med minst en förälder född utomlands. Begreppet "**utländsk bakgrund**" förekommer också i Råd för målinriktat arbete för att främja etnisk mångfald i arbetslivet. Med begreppet avses där "första eller andra generationens svenskar". I den rapporten används även "**etnisk tillhörighet**". Med begreppet avses att någon tillhör en grupp av personer som har samma ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse.

I flera rapporter förekommer också en mängd begrepp som inte är klara och tydliga och inte heller definieras. I Råd för målinriktat arbete för att främja etnisk mångfald i arbetslivet förekommer t.ex. begreppen **personer med icke-svensk bakgrund**, **medarbetare med utländsk härkomst** och **utländskt påbrå**. I Mångkulturell sjukvård (SoS-rapport 1999:13) nämns "**de nya svenskarna**", me-

dan ”familjer och elever med utländsk bakgrund” behandlas i Det handlar om personer – inte kulturer! (Folkhälsoinstitutet 1999:21).

3.7 Statistik

3.7.1 Riktlinjer på området

Statistiska centralbyrån och Invandrarverket har tillsammans utarbetat riktlinjer på området, Personer med utländsk bakgrund – riktlinjer för redovisning i statistiken (MIS 1996:5). Riktlinjerna har fastställts av Invandrarverket. Statistiska centralbyrån och Invandrarverket har rekommenderat att riktlinjerna följs.

Syftet med riktlinjerna är att åstadkomma en enhetlig definition av termer och begrepp som tillämpas vid statistikproduktion om personer med utländsk bakgrund så att statistiken för användaren blir relevant, lättillgänglig och jämförbar. Riktlinjerna skall också göra det möjligt att beskriva, jämföra och aggregera uppgifter inom statistikområdet samt kombinera dessa med uppgifter från andra områden.

I riktlinjerna rekommenderas en grundläggande indelning antingen efter personers **födelseland** eller efter deras **medborgarskap**. I det första fallet görs sedan en indelning av de aktuella personerna i kategorierna ”utrikes födda” eller ”födda i Sverige”. Som underkategorier används bosättningstid i Sverige för utrikes födda och föräldrarnas födelseland för födda i Sverige, se figur 3.1. I det andra fallet – när den grundläggande indelningen sker efter medborgarskap – görs en indelning i svenska eller utländska medborgare. Kategorin ”**utländska medborgare**” inkluderar också statslösa. ”Utländska medborgare” kan sedan delas in i underkategorierna ”födda utomlands” och ”födda i Sverige”, se figur 3.2.

Figur 3.1 Indelning av personer efter födelseland

1	Utrikes födda
1.1	med bosättningstiden 0–4 år i Sverige
1.2	med bosättningstiden 5 år eller mera i Sverige
2	Födda i Sverige
2.1	med två utrikes födda föräldrar
2.2	med en svenskfödd och en utrikes född förälder
2.3	med två svenskfödda föräldrar

Figur 3.2 Indelning av personer efter medborgarskap

1	Utländska medborgare
1.1	födda utomlands
1.2	födda i Sverige
2	Svenska medborgare

Eftersom populationer ofta behöver sammanfattas rekommenderas en indelning av befolkningen i personer med utländsk bakgrund, personer med både svensk och utländsk bakgrund samt personer med svensk bakgrund. Med ”**personer med utländsk bakgrund**” avses utrikes födda och födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar. ”**Personer med både svensk och utländsk bakgrund**” används som en beteckning på personer födda i Sverige med en svenskfödd och en utrikes född förälder, medan ”**personer med svensk bakgrund**” avser personer födda i Sverige med två svenskfödda föräldrar, se figur 3.3.

Figur 3.3 Sammanfattande populationer

Sammanfattande populationer	Utrikes födda	Födda i Sverige med		
		två utrikes födda föräldrar	en svensk-född och en utrikes född förälder	två svensk-födda föräldrar
Personer med utländsk bakgrund	X	X		
Personer med både svensk och utländsk bakgrund			X	
Personer med svensk bakgrund				X

3.7.2 Indelningsgrunder vid redovisning av Statistiska centralbyråns statistik

Begreppet invandrare används inte vid redovisning av Statistiska centralbyråns statistik. I stället är de vanligaste indelningsgrunderna i enlighet med de statistiska riktlinjerna på området (se avsnitt 3.7.1) **födelseland** och **medborgarskapsland**. Som regel görs det också en summering av personerna per världsdel där Norden, EU-15 utom Norden och övriga Europa jämföras med världsdelar.

Det förekommer också att indelning sker efter bosättningstid i Sverige för utrikes födda eller i de sammanfattande populationerna **personer med utländsk bakgrund**, **personer med både svensk och utländsk bakgrund** samt **personer med svensk bakgrund**. Även denna indelning överensstämmer med riktlinjerna på området. Vid valstatistik används emellertid också begreppen **naturaliserade svenskar** och **utlandssvenskar**. ”**Naturaliserade svenskar**”

avser naturaliserade svenska medborgare och ”**utlandssvenskar**” svenska medborgare bosatta utomlands. För en sammanfattning över vilka indelningsgrunder som används på olika statistikområden, se figur 3.4.

Figur 3.4 Sammanfattning av vilka indelningsgrunder som Statistiska centralbyrån använder på olika statistikområden

Statistikområden/ register	Födelse- land	Bosätt ningstid i Sverige (för utrikes födda)	Med- borgar- skaps- land	Personer med ut- ländsk bakgrund	Personer med både svensk och utländsk bakgrund	Personer med svensk bakgrund	Övrigt
Arbetskrafts- undersökningen	X		X				
Arbetsmiljö- statistik	X		X				
Befolknings- statistik	X	X	X	X	X		
Folk- och bostads- räkningen år 1990	X	X	X				
Inkomststatistik	X		X				
Levnadsför- hållanden	X	X	X	X	X	X	
Personer i utbildning			X				
Sysselsättnings- statistik	X		X				
Utbildnings- registret	X						
Valstatistik			X				X

3.7.3 Övrig statistik

De statliga myndigheterna använder sällan eller aldrig begreppet invandrare vid statistikproduktion eller statistikbeställning. I stället försöker de flesta myndigheter följa de riktlinjer på området som gemensamt har utarbetats av Statistiska centralbyrån och Invandrarverket, se närmare avsnitt 3.7.1. Skolverket använder dock inte indelningsgrunden ”personer med både svensk och utländsk bakgrund” i sin löpande uppföljning eftersom verket anser att de elever som skulle ingå i den gruppen har så skilda förutsättningar att det inte är meningsfullt att föra samman dem till en särskild grupp när det gäller utbildningsstatistik.

Kriminalstatistik

Vid statistik över för brott misstänkta och för brott lagförda personer används indelningsgrunden **utländska medborgare**. När det gäller statistik över för brott misstänkta personer delas dessa sedan in i kategorierna ”annat nordiskt medborgarskap (exklusive Sverige)” och ”utomnordiskt medborgarskap”. För bägge dessa kategorier förekommer därefter underkategorierna ”folkbokförd i Sverige” och ”ej folkbokförd i Sverige”, se figur 3.5. Vid statistik över för brott lagförda personer delas de utländska medborgarna in efter enskilda länder för att sedan också delas in i olika kategorier beroende på om de är folkbokförda i Sverige, se figur 3.6. Detta sker dock inte om endast ett mindre antal personer boende i Sverige är medborgare i det aktuella landet.

Figur 3.5 Indelning av utländska medborgare vid statistik över för brott misstänkta personer

Utländska medborgare	
1	Annat nordiskt medborgarskap (exklusive Sverige)
1.1	Folkbokförd i Sverige
1.2	Ej folkbokförd i Sverige
2	Utomnordiskt medborgarskap
2.1	Folkbokförd i Sverige
2.2	Ej folkbokförd i Sverige

Figur 3.6 Indelning av utländska medborgare vid statistik över för brott lagförda personer

Utländska medborgare	
1	Land X
1.1	Folkbokförd i Sverige
1.2	Ej folkbokförd i Sverige
2	Land Y
2.1	Folkbokförd i Sverige
2.2	Ej folkbokförd i Sverige
3	Land Z
3.1	Folkbokförd i Sverige
3.2	Ej folkbokförd i Sverige (osv.)

Statistik över socialtjänstens insatser för barn och unga

Vid redovisning av statistik över socialtjänstens insatser för barn och unga delar Socialstyrelsen in barnen efter såväl deras eget som föräldrarnas födelseland. När det gäller **barnets födelseland** görs åtskillnad mellan barn födda i Sverige och barn födda utomlands. När det gäller **föräldrarnas födelseland** skiljer man på om båda föräldrarna är födda i Sverige, en av dem är född i Sverige eller om båda är födda utomlands, se figur 3.7.

Figur 3.7 Redovisning av statistik över socialtjänstens insatser för barn och unga

1	Barnets födelseland
1.1	Född i Sverige
1.2	Född utomlands
2	Föräldrarnas födelseland
2.1	Båda födda i Sverige
2.2	En förälder född i Sverige och en född utomlands
2.3	Båda födda utomlands

Socialbidragsstatistik

Socialstyrelsen använder begreppen flykting, flyktinghushåll, utländskt hushåll och utrikes födda hushåll vid redovisning av socialtjänststatistik. Begreppen definieras på följande sätt:

Flykting: Utländsk bidragstagare för vilken kommunen enligt förordningen (1990:927) om statlig ersättning för flyktingmottagande m.m. har rätt till s.k. schablonersättning från staten.

Flyktinghushåll: Hushåll där registerledaren (för varje bidragshushåll anges en person över 18 år som s.k. registerledare) eller registerledarens make eller maka eller sammanboende är flykting.

Utländskt hushåll: Hushåll där registerledaren eller registerledarens make eller maka eller sammanboende har ett annat medborgarskap än ett svenskt.

Utrikes födda hushåll: Hushåll där registerledaren eller registerledarens make eller maka eller sammanboende är född i ett annat land än Sverige. Fr.o.m. år 1999 görs dessutom en ytterligare uppdelning av gruppen i "Hushåll med enbart utländsk bakgrund" och "Hushåll med både svensk och utländsk bakgrund".

Invandrarverkets ärendestatistik

I Invandrarverkets ärendestatistik används t.ex. begreppen **asylsökande**, **flyktingar**, **kommunplacerade** och **avvisade**.

3.7.4 Statistisk sammanställning

I Invandrarverkets statistiska sammanställning På tal om... statistik om invandring och om personer med utländsk bakgrund förekommer begreppet **invandrare**. Det har inte fått någon generell definition utan har i stället definierats eller använts på ett sådant sätt att det klart framgår vilka personer som avses vid varje tillfälle. Det kan t.ex. gälla utländska medborgare eller utrikes födda personer. I sammanställningen förekommer också begreppen **invandrarhushåll**, **invandrarungdomar** och personer med utländsk bakgrund. ”**Invandrarhushåll**” definieras som hushåll där minst en person som är 16 år eller äldre är född utomlands. ”**Invandrarungdom-ar**” avser i Sverige folkbokförda utländska medborgare som är 15–20 år, medan ”**personer med utländsk bakgrund**” används som en beteckning på utrikes födda personer och personer födda i Sverige med minst en förälder född utomlands.

3.8 Informationsmaterial

Begreppet **invandrare** används i olika slags faktablad och liknade informationsmaterial, t.ex. i informationsbroschyrerna Invandrarverkets uppdrag och Folkhälsoinstitutet – en presentation, i Socialstyrelsens information till utländska läkare, i Arbetsmarknadsstyrelsens faktablad om arbetspraktik och på Invandrarverkets hemsida. I Socialstyrelsens information till utländska läkare används begreppet ”**invandrarläkare**” som en beteckning på de läkare som har beviljats uppehålls- och arbetstillstånd av politiska, humanitära eller familjemässiga skäl. I övrigt lämnas inga definitioner av begreppet invandrare i de olika informationsmaterialen.

3.9 Övrigt

De statliga myndigheterna använder även begreppet invandrare och liknande begrepp i en mängd andra sammanhang. I Socialstyrelsens årsbok Social service, vård och omsorg i Sverige 1996 uttalas följande om ”**invandrare**” (s. 10):

”Invandrare utgör långt ifrån en homogen grupp, trots att de ofta omnämns och behandlas som en sådan. De kommer från vitt skilda samhällen och kulturer, var och en med sin bakgrund och sina personliga motiv till att ha lämnat sitt hemland. Det enda de kan sägas ha gemensamt är att de har lämnat ett land för att söka sig till ett annat.”

I årsredovisningen för Integrationsverkets verksamhet för budgetåret 1998 och budgetunderlaget för Integrationsverkets verksamhet för budgetåren 2000 till 2002 förekommer också begreppet invandrare. Vilka personer som begreppet betecknar är inte alltid klart. I årsredovisningen förekommer även begreppet invandrare som en del av andra begrepp som **nyanlända invandrare**, **de senaste årens invandrare**, **invandrargrupper** och **personer med invandrarbakgrund**.

Begreppet invandrarbakgrund förekommer även i en del andra sammanhang. Detta gäller t.ex. Skolverkets handlingsplan Utbildning av elever med invandrarbakgrund, flyktingar samt språkliga och etniska minoriteter (dnr 95:2218) och Rikspolisstyrelsens blankett Ansökan till polishögskolans grundutbildning. I en fotnot på ansökningsblanketten anges att det med ”**invandrarbakgrund**” avses att personen i fråga eller någon av hans eller hennes föräldrar är född utanför Sverige.

I DO:s verksamhet används ofta begreppet etnisk tillhörighet. Detta beror på att ombudsmannen arbetar utifrån individperspektivet och perspektivet mänskliga rättigheter och att huvudbudskapet kan sägas vara att skilda etniska faktorer inte skall tillmätas ovidkommande betydelse i olika sammanhang. Med ”**etnisk tillhörighet**” avses tillhörigheten till en grupp av personer som har samma ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse.

Detta framgår av lagen (1999:130) om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet och lagen (1999:131) om Ombudsmannen mot etnisk diskriminering.

Rikspolisstyrelsen använder sällan begreppet invandrare. I stället efterfrågas **medborgarskap** eller **nationalitet** och ibland också **födelseort för utländska medborgare**. I Socialstyrelsens program för etnicitet, migration och socialt arbete undviker man också begreppet invandrare och använder i stället begrepp som **utländska medborgare**, **klienter med utländsk bakgrund** och **klienter från olika etniska grupper**.

4 Slutsatser

4.1 Inledning

Arbetsgruppens uppdrag och utgångspunkterna för detta har beskrivits närmare i bilagan till regeringsbeslutet den 19 november 1998 om att inrätta gruppen, *se bilaga 1*. Det har bland annat angetts att en viktig utgångspunkt för arbetet är att kategorisering på grund av nationellt eller etniskt ursprung eller liknande inom ramen för offentlig verksamhet alltid noga måste övervägas. Är ursprunget irrelevant skall en sådan kategorisering naturligtvis inte förekomma. Har det relevans måste de vinster som på olika plan kan göras genom en kategorisering vägas mot riskerna för att människor särskiljs från den övriga befolkningen på ett sätt som skapar utanförskap och att människor upplever att deras integritet kränks eller hotas.

Det har vidare angetts att utgångspunkten för arbetet när det gäller användningen av begreppet invandrare i myndigheters verksamhet skall utgöras av de slutsatser och förslag som arbetsgruppens översyn av författningar utfärdade av regeringen har resulterat i. Dessa slutsatser och förslag har redovisats i delrapporten Begreppet invandrare – användningen i lagar och förordningar (Ds 1999:48).

Arbetsgruppen har i sin delrapport dragit dels generella slutsatser, dels slutsatser som varit beroende av de speciella omständigheter som gällt för var och en av författningarna. Det är naturligtvis endast de generella slutsatserna som kan utgöra utgångspunkter för arbetsgruppens arbete när det gäller invandrarbegreppets användning hos myndigheterna.

Arbetsgruppen har i delrapporten förklarat att de grundläggande kraven på olika begrepps användning måste vara att dessa används på ett korrekt och konsekvent sätt i olika sammanhang. För att kravet på en korrekt användning skall kunna uppfyllas krävs kunskap om olika begrepps betydelse, varför en definition av begreppen ofta är nödvändig. Kravet på en konsekvent användning

innebär att samma eller motsvarande begrepp bör användas i liknande sammanhang.

Arbetsgruppen har i delrapporten också förklarat att begreppet invandrare endast bör användas som en beteckning på personer som själva faktiskt har invandrat, dvs. flyttat till Sverige från ett annat land och folkbokförts här. "Nyanlända invandrare" bör enligt arbetsgruppens mening avse personer som har invandrat för en relativt kort tid sedan, medan "personer med utländsk bakgrund" bör avse såväl personer som själva har invandrat som personer födda i Sverige med minst en utrikes född förälder. Samtliga definitioner har avsett författningssammanhang.

Arbetsgruppen har inte lämnat något generellt förslag som gäller alla författningar där begreppet invandrare förekommer. Avsikten har inte varit att helt mönstra ut användningen av begreppet invandrare eller att byta ut detta begrepp mot ett annat begrepp, personer med utländsk bakgrund. I stället har arbetsgruppen försökt åstadkomma att begreppet invandrare används endast när det gäller personer som faktiskt själva har invandrat och när invandrarskapet är det mest relevanta i sammanhanget. Gruppens förslag har i varje enskilt fall varit knutna till de omständigheter som gällt för var och en av författningarna. Förslagen kan därför inte tas som utgångspunkt för att dra några slutsatser eller lämna några förslag när det gäller användningen av begreppet invandrare i myndigheters verksamhet.

I avsnitt 3 har arbetsgruppen redovisat en kartläggning av hur begreppet invandrare och andra liknande begrepp används i myndigheters verksamhet. I det följande redogörs för de slutsatser som arbetsgruppen kommit fram till efter den gjorda kartläggningen.

I arbetsgruppens uppdrag har det även ingått att överväga åtgärder för att föra ut gruppens slutsatser till myndigheterna. Arbetsgruppen kan konstatera att frågan om användningen av invandrarbegreppet redan i dag får stor uppmärksamhet, vilket lett till en mycket mer försiktig och nyanserad användning av detta och andra kategoriserande begrepp i olika sammanhang. Därför bör det vara tillräckligt att arbetsgruppens rapport delges berörda myndigheter på lämpligt sätt. Rapporten bör också kunna vara en utgångspunkt för en fortsatt diskussion i frågan.

4.2 Allmänna principer

- Olika begrepp bör användas på ett korrekt och konsekvent sätt i myndigheters verksamhet.
- Begrepp som har en oklar innebörd eller som används med olika betydelser bör definieras.
- Klara och tydliga begrepp som t.ex. utrikes födda kan med fördel användas, särskilt i statistiska sammanhang.
- Ett varierat och nyanserat språkbruk och en ändamålsenlig begreppsanvändning bör eftersträvas. Användning av synonymer är en förutsättning för detta.

Arbetsgruppen har i sin delrapport betonat att olika begrepp bör användas på ett korrekt och konsekvent sätt i olika sammanhang. Detta gäller naturligtvis även i myndigheters verksamhet.

För att uppfylla kravet på en korrekt användning av olika begrepp är det av vikt att myndigheterna definierar begrepp som har en oklar innebörd eller som används med olika betydelser. Detta gäller t.ex. ”personer med utländsk bakgrund” och ”personer med invandrarbakgrund”. Även när det gäller begrepp som har en vedertagen definition kan det vara lämpligt att ange definitionen så att alla läsare kan ta del av innehållet i det aktuella dokumentet utan problem. Det är också så att begreppens innebörd kan förändras över tiden.

Vissa begrepps innebörd framgår klart av deras egen lydelse. Sådana klara och tydliga begrepp, t.ex. ”utrikes födda” och ”utländska medborgare”, kan med fördel användas framför allt i statistiska sammanhang men även i övrigt. Även begrepp som förefaller tydliga kan emellertid ibland kräva en förklaring. I statistiska sammanhang inkluderar t.ex. begreppet utländska medborgare även statslösa personer.

Att olika begrepp skall användas konsekvent, dvs. att samma eller motsvarande begrepp bör användas i liknande sammanhang, hindrar inte att synonymer används i rapporter och liknande arbeten. Detta är tvärtom en förutsättning för ett varierat och nyanserat språkbruk och en ändamålsenlig begreppsanvändning.

4.3 Begreppet invandrare och liknande begrepp

- Indelning av personer på grund av invandrarskap eller liknande bör inte ske utan att detta noga har övervägts.
- När förutsättningarna för en åtgärd skall beskrivas, bör utgångspunkten normalt vara behovet av åtgärden och inte invandrarskapet i sig.
- När en indelning av personer är nödvändig, bör indelningen göras efter vad som är relevant i sammanhanget. Om det avgörande t.ex. är att de aktuella personerna har ett annat språk än svenska som modersmål, bör detta tas som utgångspunkt.
- Begreppet invandrare bör endast användas när det gäller personer som själva faktiskt har invandrat, dvs. flyttat till Sverige från ett annat land och folkbokförts här. Personer som är födda i Sverige bör inte kallas invandrare.

Indelning av personer på grund av invandrarskap eller liknande inom ramen för offentlig verksamhet måste alltid noga övervägas. Det är därför viktigt att vid utformningen av författningar, allmänna råd och beslut m.m. tänka över vad som egentligen är relevant i sammanhanget. Innan man delar in personer i olika grupper bör man alltid ställa sig frågan om det verkligen är ändamålsenligt att göra en indelning i det aktuella fallet.

När förutsättningarna för en åtgärd skall beskrivas är det normalt behovet och inte invandrarskapet i sig eller de aktuella personernas utländska bakgrund eller liknande som motiverar åtgärden. Det bör därför för det mesta fokuseras på just behovet. Begrepp som invandrare eller personer med utländsk bakgrund bör alltså undvikas i dessa fall.

I vissa fall, t.ex. i den offentliga statistiken, kan det dock vara ändamålsenligt att göra en indelning. Invandrarskapet eller andra förhållanden kan ha relevans och de positiva effekterna av en indelning kan bedömas vara större än de negativa effekter som indelningen kan medföra. Även i dessa fall bör det emellertid klargöras vilka omständigheter som är relevanta. Om det avgörande är

att de aktuella personerna har ett annat modersmål än svenska eller saknar svensk utbildningsbakgrund bör detta tas som utgångspunkt. Är själva invandrarskapet det avgörande bör naturligtvis begreppet invandrare användas. Detta kan emellertid endast undantagsvis vara fallet när det gäller andra invandrare än de nyligen anlända.

Begreppet invandrare

Begreppet invandrare bör aldrig användas som en beteckning på personer som är födda i Sverige. Användningen av invandrarbegreppet bör i stället begränsas till personer som faktiskt själva har invandrat, dvs. flyttat till Sverige från ett annat land och folkbokförts här.

”Nyanlända invandrare” bör endast de kallas som har invandrat för en relativt kort tid sedan, varvid ett riktmärke kan vara två år som är den normala tiden för introduktion av nyanlända.

Personer som själva är födda i Sverige men har minst en utrikes född förälder kallas ofta för andra generationens invandrare. Detta är rent språkligt ologiskt. De personer som avses har ju inte invandrat själva och kan således inte heller vara ”invandrare”. Redan av detta skäl bör begreppet andra generationens invandrare och liknande begrepp undvikas. Till detta kommer att dessa personer oftare har en starkare anknytning till Sverige än till något annat land.

”Personer med invandrarbakgrund”, ”barn till invandrare” och ”personer med utländsk bakgrund”

Två begrepp som används i myndigheternas verksamhet är ”personer med invandrarbakgrund” och ”barn till invandrare”. Till skillnad från ”andra generationens invandrare” fokuserar begrep-

pet personer med invandrarbakgrund på de aktuella personernas eller deras föräldrars *bakgrund* som invandrare. Samma sak gäller begreppet barn till invandrare. Dessa begrepp kan därför med fördel användas i stället för ”andra generationens invandrare”. Varje gång begreppen används bör de emellertid definieras eftersom ”personer med invandrarbakgrund” också kan beteckna personer som själva har invandrat och ”barn till invandrare” i vissa sammanhang även kan inkludera personer som själva har invandrat tillsammans med sina föräldrar.

Begreppet personer med utländsk bakgrund har diskuterats i den allmänna debatten med anledning av arbetsgruppens delrapport. Arbetsgruppen vill framhålla att det faktum att en person har utländsk bakgrund inte hindrar att han eller hon också har svensk bakgrund.

4.4 Statistik

Statistiska centralbyråns och Statens invandrarverks riktlinjer för hur personer med utländsk bakgrund bör redovisas i statistiken bör ses över.

Statistik om invandrare förekommer inom de flesta statistikområden. För att statistiken skall vara relevant, lättillgänglig och jämförbar är det viktigt att enhetliga definitioner av termer och begrepp tillämpas.

Begreppet personer med utländsk bakgrund syftar enligt de statistiska riktlinjer som Statistiska centralbyrån och Invandrarverket tillsammans har utarbetat endast på utrikes födda personer som själva har invandrat och personer som är födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar. Personer, själva födda i Sverige, med en förälder född i Sverige och en född utomlands benämns enligt riktlinjerna personer med både svensk och utländsk bakgrund. Begreppet personer med svensk bakgrund reserveras för personer födda i Sverige vars bägge föräldrar också är födda här.

Arbetsgruppen har i sin delrapport föreslagit att ”personer med utländsk bakgrund” i författningssammanhang – utöver de kategorier som begreppet enligt de statistiska riktlinjerna omfattar – även skall avse personer, själva födda i Sverige, med en förälder född utomlands. En sådan användning förekommer också redan i dag i olika sammanhang. Det kan även noteras att Statistiska centralbyråns och Invandrarverkets riktlinjer inte har fått fullt genomslag i praktiken. Begreppet personer med utländsk bakgrund används således med olika definitioner både i statistiska och i andra sammanhang.

Att en person har utländsk bakgrund hindrar som tidigare nämnts inte att han eller hon också har svensk bakgrund. Begreppet personer med utländsk bakgrund bör därför enligt arbetsgruppens mening kunna omfatta utrikes födda och svenskfödda med minst en utrikes född förälder även i statistiska sammanhang. När man vill avgränsa statistiken till utrikes födda och svenskfödda personer med två utrikes födda föräldrar bör man kunna tala om personer med *enbart* utländsk bakgrund, medan ”personer med både svensk och utländsk bakgrund” även fortsättningsvis bör beteckna svenskfödda personer med en utrikes född och en svenskfödd förälder. Motsvarande resonemang kan föras även när det gäller ”personer med svensk bakgrund”. Sådana ändrade beteckningar som nu skisserats kan göras utan att de indelningar som i dag förekommer i den offentliga statistiken behöver ändras. Som nämnts tidigare är det dock lämpligt att i statistiska sammanhang i så stor utsträckning som möjligt använda klara och tydliga begrepp som t.ex. utrikes födda.

Av statistiska centralbyråns och Invandrarverkets riktlinjer framgår att riktlinjerna kan behöva ses över bl.a. mot bakgrund av genomförandet av integrationspolitiken. Även av andra skäl anges att en komplettering och utveckling av riktlinjerna kan behövas. Enligt arbetsgruppens mening bör de ansvariga myndigheterna nu se över riktlinjerna. I detta arbete bör även Integrationsverket delta.

Protokoll

vid regeringssammanträde

1998-11-19

In98/2673/IE

Arbetsgrupp med uppgift att se över användningen av begreppet invandrare

1 bilaga

Regeringen beslutar att det inom Regeringskansliet skall tillsättas en arbetsgrupp med uppgift att se över användningen av begreppet invandrare i författningar som har utfärdats av regeringen samt i myndigheters verksamhet. Arbetsgruppens uppgifter finns närmare angivna i *bilagan* till detta protokoll.

I arbetsgruppen skall det ingå representanter för Justitiedepartementet (språkexperterna), för Social-, Utbildnings-, Arbetsmarknads- och Inrikesdepartementen samt för Statistiska centralbyrån och Integrationsverket. Statsrådet Ulrica Messing skall utse ledamöterna i gruppen och utse en av dem till ordförande.

Kostnaderna skall belasta anslaget C 1 Regeringskansliet m.m., anslagsposten Inrikesdepartementet inom utgiftsområde 1.

Bilaga

Arbetsgrupp med uppgift att se över användningen av begreppet invandrare

Bakgrund

På några decennier har Sverige genom invandring blivit ett land präglat av kulturell och etnisk mångfald. Mer än 900 000 personer är födda utomlands. Av dessa har mer än 40 procent varit bosatta i Sverige 20 år eller mer. Dessutom har 700 000 personer som är födda i Sverige minst en förälder som är född i ett annat land.

Inom integrationspolitiken har mot denna bakgrund begreppet invandrare kommit att diskuteras och ifrågasättas allt mer. Regeringen anförde i den integrationspolitiska propositionen *Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrapolitik till integrationspolitik* (prop. 1997/98:16, s. 26–27) följande:

Invandrare är ett begrepp som definieras på en mängd olika sätt. Ibland grundar sig definitionerna på objektiva förhållanden som t.ex. födelseland eller medborgarskap. Ibland handlar det om människors subjektiva kategoriseringar, antingen som en uppfattning om den egna identiteten eller genom att någon av andra utpekats som invandrare. I det senare fallet kan det exempelvis handla om en person som talar utmärkt svenska, men med avslöjande brytning eller om någon som uppfattas ha ett osvenskt utseende – synliga minoriteter är ett begrepp som ofta används i andra länder – och som av omgivningen därför beskrivs som invandrare. Invandrare existerar inte heller som ett entydigt rättsligt begrepp.

Invandrarbegreppet är grovt generaliserande och underförstår en grupp med gemensamma kännetecken och en samhörighet som är skild från svenskar. Det bör därför användas på ett sådant sätt att det inte förstärker ett vi-och-dom-tänkande. I synnerhet bör det undvikas

som benämning på personer som är födda i Sverige och som ofta har kallats "andragenerationsinvandrare".

Problemen med invandrarbegreppets användning har lett till att Statistiska centralbyrån (SCB) och Invandrarverket tillsammans har utformat riktlinjer för hur redovisning av statistik bör ske. Förutom de grundläggande indelningarna efter födelseland, medborgarskap och kön föreslår SCB och Invandrarverket en indelning av befolkningen i personer med utländsk bakgrund, personer med både svensk och utländsk bakgrund och personer med svensk bakgrund. /... /Dessa riktlinjer bör bidra till att förändra användningen av begreppet invandrare i de sammanhang då statistiska beskrivningar används.

Endast den som har fått tillstånd att bosätta sig i Sverige är i den svenska statistiken betraktad som invandrare. Invandrarbegreppet är alltså inte i Sverige, som i vissa andra länder, tillämpligt på asylsökande och andra som väntar på beslut, utan har av tradition kopplats till folkbokföringen i landet.

Mot bakgrund av invandrarbegreppets olika innebörd och regeringens bedömning att åtgärder som riktar sig till invandrare som grupp bör begränsas till den första tiden i Sverige, anser regeringen att det behövs en översyn av hur invandrarbegreppet används i olika författningar.

I propositionen finns också andra resonemang som talar för att en översyn av användningen av begreppet invandrare i författningar och i offentlig verksamhet bör göras. Centrala inslag i den nya integrationspolitiken är att samhällets etniska och kulturella mångfald bör tas som utgångspunkt för den generella politikens utformning och genomförande på alla samhällsområden och nivåer samt att det normalt bör vara behovet i sig, och inte invandrarskapet, som motiverar säråtgärder av olika slag.

Vad gäller frågan om kopplingen mellan hur begreppet invandrare används och folkbokföringen kan i detta sammanhang särskilt uppmärksammas att det även inom den grupp som av olika anledningar erhåller tidsbegränsade uppehållstillstånd finns personer som folkbokförs i Sverige.

Självfallet är det inte bara det offentliga Sverige som genom att i olika sammanhang använda ett begrepp som invandrare mer eller

mindre oreflekterat riskerar att bidra till ett vi-och-dom-tänkande. Väl så stor betydelse för vårt sätt att tänka och känna och för hur vår bild av omvärlden formas har mediernas rapportering. Det är regeringens uppfattning att man i det offentliga samtalet inte sällan brister i varsamhet med orden när man talar om människors nationella eller etniska ursprung eller liknande. I någon mening utgör emellertid det språkbruk som återfinns i lagar och i myndigheters verksamhet en ram för detta samtal. Mot den bakgrunden kan ett mer reflekterande och nyanserat förhållningssätt till begreppet invandrare från det offentliga Sveriges sida ha en positiv effekt också för den allmänna debatten.

Uppdraget

Arbetsgruppen skall kartlägga hur begreppet invandrare används i författningar som har utfärdats av regeringen.

Arbetsgruppen skall vidare för varje författning pröva lämpligheten av att använda begreppet invandrare samt föreslå eventuella förändringar. Detta skall göras mot bakgrund av utgångspunkterna för den nya integrationspolitiken och vad regeringen anfört i den integrationspolitiska propositionen om begreppets användning.

Arbetsgruppen skall därefter inhämta information om hur begreppet invandrare används på myndighetsnivå, såväl i författningar, allmänna råd, beslut m.m. som i samband med statistikproduktion. Arbetsgruppen skall sedan i samråd med myndigheterna formulera principer för i vad mån och hur begreppet bör användas i myndigheternas verksamhet. Utgångspunkten för detta arbete skall utgöras av de slutsatser och förslag som arbetsgruppens översyn av författningar som har utfärdats av regeringen resulterat i.

Arbetsgruppen skall föreslå åtgärder för att föra ut sina slutsatser till myndigheterna på ett sätt som säkerställer att de får genomslag i verksamheten. Arbetsgruppen bör beakta eventuella behov av uppföljning.

Uppdraget skall primärt inriktas på begreppet invandrare som sådant. Arbetsgruppen skall emellertid också, med utgångspunkt i

kartläggningen av författningar som har utfärdats av regeringen, uppmärksamma regeringen på eventuella behov av författningsändringar av mer materiell art eller åtgärder av annat slag. Det kan till exempel finnas anledning att överväga om inte särregleringar som enbart har invandrarskapet som utgångspunkt helt borde tas bort och om sådana eller andra förändringar kan medföra behov av åtgärder för att tydliggöra den generella politikens ansvar.

En viktig utgångspunkt i arbetsgruppens arbete skall vara att kategorisering av människor på grund av nationellt eller etniskt ursprung eller liknande inom ramen för offentlig verksamhet alltid noga måste övervägas. Är ursprunget irrelevant skall sådan kategorisering självklart inte förekomma. Har det relevans måste de vinster som på olika plan kan göras genom en kategorisering vägas mot riskerna att människor särskiljs från den övriga befolkningen på ett sätt som skapar utanförskap och att människor upplever att deras integritet kränks eller hotas.

Arbetsgruppen skall redovisa sina slutsatser och förslag när det gäller den del av uppdraget som avser författningar som har utfärdats av regeringen senast den 30 april 1999. Samtidigt skall arbetsgruppen lämna förslag om eventuell förändring av arbetsgruppens sammansättning samt om tidsramarna för det fortsatta arbetet.

Protokoll
vid regeringssammanträde
1999-04-22 Ku1999/1450/IM

Framställning om förlängd utredningstid från arbetsgruppen med uppgift att se över användningen av begreppet invandrare

Ärendet

Regeringen beslutade den 19 november 1998 att inom Regeringskansliet tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att se över användningen av begreppet invandrare i författningar som har utfärdats av regeringen samt i myndigheters verksamhet. Regeringen beslutade vidare att arbetsgruppen skulle redovisa den del av uppdraget som avser författningar som utfärdats av regeringen senast den 30 april 1999. Arbetsgruppen skulle samtidigt lämna förslag om eventuell förändring av arbetsgruppens sammansättning och om tidsramarna för det fortsatta arbetet.

Arbetsgruppen har anhållit om förlängd utredningstid till den 20 augusti 1999.

Regeringens beslut

Regeringen beslutar – med ändring av tidigare beslut – att arbetsgruppens arbete i den del det skulle vara redovisat den 30 april 1999 skall redovisas senast den 20 augusti 1999.

Protokoll

vid regeringssammanträde

1999-08-26 Ku1999/2037/IM

Fortsatta uppgifter för Arbetsgruppen med uppgift att se över användningen av begreppet invandrare (In 1998:F)**Bakgrund**

Regeringen beslutade den 19 november 1998 att inom Regeringskansliet tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att se över användningen av begreppet invandrare i författningar som har utfärdats av regeringen samt i myndigheters verksamhet. Regeringen beslutade vidare att arbetsgruppen skulle redovisa den del av uppdraget som avser författningar som utfärdats av regeringen senast den 30 april 1999. Arbetsgruppen skulle samtidigt lämna förslag om eventuell förändring av arbetsgruppens sammansättning och om tidsramarna för det fortsatta arbetet. Genom regeringsbeslut den 22 april 1999 förlängdes tiden för denna del av uppdraget till 20 augusti 1999.

Arbetsgruppen har i en skrivelse den 21 juni 1999 lämnat förslag om det fortsatta arbetet. Enligt arbetsgruppen bör samverkan ske med de myndigheter som bedöms vara av störst intresse genom att företrädare för dessa ingår i en till arbetsgruppen knuten samrådsgrupp. Arbetsgruppen avser också att samråda med företrädare för kommuner och landsting. För att åstadkomma flexibilitet i arbetet vill arbetsgruppen ha möjlighet att bestämma och vid behov förändra samrådsgruppens sammansättning. Vidare anser arbetsgruppen att det inte finns skäl för en förändring av gruppens sammansättning.

Arbetsgruppen föreslår att gruppens slutsatser och förslag avseende myndigheters verksamhet skall redovisas senast den 30 juni 2000.

Regeringens beslut

Regeringen beslutar att arbetsgruppens uppdrag med att se över användningen av begreppet invandrare i myndigheters verksamhet skall redovisas till Kulturdepartementet senast den 30 juni 2000. I det arbetet bör arbetsgruppen samråda med företrädare för berörda myndigheter.

Handböcker och rapporter

Handböcker

DO:s handbok för aktiva åtgärder

Inför lagens (1999:130) om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet ikraftträdande den 1 maj 1999 utarbetade DO på regeringens uppdrag en rapport med råd för målinriktat arbete för att främja etnisk mångfald i arbetslivet, se nedan. DO:s handbok för aktiva åtgärder bygger på den rapporten.

Syftet med handboken är att sprida information om de råd som finns i rapporten, redogöra för vad som enligt den nya lagen åligger arbetsgivare när det gäller målinriktat arbete för att främja etnisk mångfald i arbetslivet och ge råd om hur man praktiskt kan arbeta. Handboken, som främst vänder sig till personalhandläggare och andra arbetsgivarföreträdare samt fackliga förtroendemän, utgår i första hand från vad lagen syftar till. Den pekar emellertid också på att det kan finnas affärsmässiga fördelar med ökad etnisk mångfald i svenskt arbetsliv.

Rekrytera utan att diskriminera

Handboken, som gemensamt har skrivits av Jämställdhetsombudsmannen, DO, Handikappsombudsmannen och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning, handlar om hur man i samband med rekrytering av personal undviker att bryta mot diskrimineringslagstiftningen. Ambitionen med handboken är att ge en samlad överblick över vad denna lagstiftning säger och – i den mån det är möjligt – tala om vad som är tillåtet eller inte tillåtet. Handboken innehåller också råd om hur man bygger upp bra rutiner för att förhindra diskriminering.

Rapporter

Invandrades och invandrares barns brottslighet. En statistisk analys (BRÅ-rapport 1996:2)

Brottsförebyggande rådet och Centrum för invandringsforskning (CEIFO) vid Stockholms universitet har samarbetat kring två projekt för att klarlägga invandrarpopulationens brottslighet. Ett av projekten undersökte den registrerade misstänkta brottsligheten bland infödda svenskar, personer födda i utlandet och utlandsföddas barn (beträffande det andra projektet, se nästa avsnitt). Projektet redovisas i denna rapport. I rapporten

- 1) analyseras om invandrare och/eller invandrares barn är över- eller underrepresenterade vad avser brottslighet av olika slag,
- 2) uppskattas den andel av brottsligheten, fördelad på olika brottskategorier, som invandrare och/eller invandrares barn står för, och
- 3) studeras olika nationalitetsgruppers över- eller underrepresentation vad gäller olika former av brottslighet.

Brottslighet och utsatthet för brott bland personer födda i Sverige och i utlandet. Resultat från en intervjuundersökning (BRÅ-PM 1998:2)

Brottsförebyggande rådet och CEIFO:s andra samarbetsprojekt med syfte att klarlägga invandrarpopulationens brottslighet (beträffande det första projektet, se föregående avsnitt) integrerades med en stor intervjuundersökning som CEIFO genomförde år 1993 bland svenskar och invandrare från Finland, Polen, Chile och Iran. Det huvudsakliga syftet med intervjuundersökningen var att få en bild av svenskars inställning till invandrare och några invandrargruppers inställning till svenskar och andra invandrare. Brottsförebyggande rådet fick emellertid möjlighet att inkludera några frågor om självrapporterad brottslighet, utsatthet för brott

samt rädsla och oro att utsättas för brott. Den aktuella rapporten redovisar resultatet av undersökningen i dessa delar.

Invandrarna i socialförsäkringen. Sjukskrivning, rehabilitering och förtidspensionering under 1990-talet (RFV REDOVISAR 1996:11)

Rapporten beskriver och analyserar sjukskrivning, förtidspensionering och yrkesinriktad rehabilitering bland invandrare. Materialet som har sammanställts i rapporten har tagits fram under en längre period och delvis publicerats tidigare i andra sammanhang. Uppgifterna om förtidspension bland invandrare har dock tagits fram direkt till den aktuella rapporten och avser således de förhållanden som gällde när rapporten skrevs. Sjukskrivningen och nybeviljade förtidspensioner undersöktes däremot i början av 1990-talet.

Social rapport 1997 (SoS-rapport 1997:14)

Social rapport 1997 var den andra i raden av nationella sociala rapporter, som tillkom på uppdrag av regeringen. Rapporten, som i första hand vänder sig till politiker på olika nivåer, syftar till att ge en översiktlig beskrivning och analys av hur svenska folkets sociala förhållanden utvecklas i olika befolkningsgrupper. Rapporten behandlar bl.a. hur den ekonomiska krisen under den första delen av 1990-talet har påverkat människors arbete, ekonomi och boende. Vidare identifieras de grupper i samhället som har fått det svårare och de grupper hos vilka sociala problem ansamlas. Utveckling av avvikande beteende som missbruk och kriminalitet redovisas också.

Mångfald, integration, rasism och andra ord. Ett lexikon över begrepp inom IMER – Internationell Migration och Etniska relationer (SoS-rapport 1999:6)

Rapporten, som är ett resultat av ett samarbete mellan Socialstyrelsens invandrarprojekt och CEIFO, är ett led i arbetet att uppmärksamma de etniska och kulturella dimensionerna i Socialstyrelsens verksamhet. Rapporten utgörs av en begreppskatalog över centrala begrepp inom området Internationell Migration och Etniska relationer (IMER). Katalogen, som har tagits fram av CEIFO, både definierar och problematiserar de begrepp som används i beskrivningen, analysen och förståelsen av fenomenet i det mångkulturella samhället.

Rapporten riktar sig till personal inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården samt till personal som arbetar med integrationsfrågor. Den riktar sig också till högskoleutbildningar och till frivilligorganisationer.

Social och ekonomisk förankring bland invandrare från Chile, Iran, Polen och Turkiet. Invandrares levnadsvillkor 2 (SoS-rapport 1999:9)

Social och ekonomisk förankring bland invandrare från Chile, Iran, Polen och Turkiet är den andra rapporten som bygger på intervjuer med invandrare som kom till Sverige under 1980-talet från dessa länder. Intervjuerna avser levnadsförhållanden och har genomförts av Statistiska centralbyrån år 1996, varvid byråns undersökning av levnadsförhållanden (ULF) till stor del har utgjort en bas för intervjuundersökningen.

Syftet med rapporten är att ge en bild av de studerade invandrargruppernas levnadsvillkor i Sverige. I första hand behandlas den sociala och ekonomiska förankringen som en invandrare från de studerade grupperna kan uppnå i ett nytt land.

Mångkulturell sjukvård. En lärarhandledning för läkarutbildningen (SoS-rapport 1999:13)

Denna rapport, som i första hand vänder sig till läkarutbildningen men som även är tänkt att ge impulser till andra hälso- och sjukvårdsutbildningar, skrevs sedan Socialstyrelsen i en undersökning år 1997 konstaterat att många hälso- och sjukvårdsutbildningar brister i att förbereda sina studenter för kulturmöten i vården. Rapporten syftar till att råda bot på dessa brister genom att beskriva de kunskaper och färdigheter som behövs och ge idéer till hur de kan förmedlas.

Äldre födda utomlands. En demografisk beskrivning (Ädeluppdraget 99:4)

Socialstyrelsen har på uppdrag av regeringen följt utvecklingen på äldreområdet under åren 1997 till 2000. Styrelsen har bl.a. följt hur kvaliteten i fråga om trygghet och säkerhet utvecklas vad gäller vård mot livets slut samt belyst hur medicinska och omvårdnadsmässiga behov kan tillgodoses på ett värdigt, humanitärt och effektivt sätt vid vård i det egna hemmet. Vidare har styrelsen bevakat hur äldres möjligheter att leva ett självständigt liv med god livskvalitet utvecklas med tanke på de omprioriteringar som har skett inom äldreomsorgen.

Den aktuella rapporten redovisar resultaten från en bearbetning av Statistiska centralbyråns statistik över äldre födda utomlands. Studien är en uppdatering av tidigare gjorda demografiska beskrivningar och är avsedd att fungera som en stimulans inför kommande studier inom området äldre invandrare. Ett annat mål med rapporten är att frilägga några idéer och frågeställningar vilka kan tjäna som utgångspunkter i diskussionen om äldre invandrare.

Det handlar om personer – inte kulturer! Sex- och samlevnadsundervisningen i mångkulturella skolor (Folkhälsoinstitutet 1999:21)

Folkhälsoinstitutet kom år 1997 ut med rapporten ”Sex- och samlevnadsundervisning i grundskolan. En enkätstudie från landets mellan- och högstadieskolor 1995–96” (Rapport 1997:18). Rapporten grundade sig på en kvantitativ studie och omfattade landets samtliga grundskolor. Genom studien framkom bl.a. att sex- och samlevnadsundervisningen ges en mindre roll i skolor med många ”invandrarungdomar” än i övriga skolor. Med anledning av de frågor som uppkom genom studien gjordes därefter en undersökning med kvalitativa metoder om hur ämnet sex och samlevnad tas upp på högstadiet. Den nu aktuella rapporten redovisar resultaten från denna undersökning och är tänkt att fungera som ett underlag för lärare som är intresserade av att utveckla sina metoder beträffande undervisning i frågor som rör sexualitet, känslor och mellanmänskliga relationer.

Delaktighet för integration – att stimulera integrationsprocessen för somalisktalande i Sverige (Integrationsverkets rapportserie 1999:4)

Sedan olika rapporter visat att många somaliska flyktingar i Sverige mött ovanligt många hinder på sin väg in i det svenska samhället fick Integrationsverket i juni 1998 i uppdrag av regeringen att

- särskilt stimulera integrationsprocessen hos somalier och rapportera om denna,
- studera och redovisa kunskaperna hos myndigheter och kommuner om frågor som rör somalier, samt
- undersöka situationen för unga vuxna och bedöma behovet av åtgärder för denna grupp.

Uppdraget redovisas i den aktuella rapporten.

Råd för målinriktat arbete för att främja etnisk mångfald i arbetslivet

Regeringen föreslog i propositionen Ny lag om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet (1997/98:177) att det skulle åligga arbetsgivarna att bedriva ett målinriktat arbete med att främja etnisk mångfald i arbetslivet. Mot denna bakgrund uppdrog den åt DO att utforma råd för hur detta arbete skulle kunna bedrivas och redovisa hur information om dessa råd bör ges. I den aktuella rapporten redovisas uppdraget. DO har vid utformandet av råden genomgående försökt hitta ett förhållningssätt som först och främst utgår ifrån vad lagen syftar till men som också pekar på att det kan finnas affärsmässiga fördelar med ökad etnisk mångfald i arbetslivet.

Invandrare om diskriminering IV. En enkät- och intervjuundersökning om etnisk diskriminering på uppdrag av Diskrimineringsombudsmannen (DO)

Rapporten är den fjärde i en av DO initierad serie av kvantitativa studier av upplevd/rapporterad diskriminering bland utrikes födda personer bosatta i Sverige. Studierna har gjorts av CEIFO på uppdrag av DO. Sammanlagt har 4 400 invandrare med ursprung i 19 länder och geopolitiska områden studerats. Den aktuella rapporten presenterar resultaten från den fjärde undersökningen i serien, som behandlar personer från några asiatiska länder (Folkrep. Kina, Taiwan, Thailand, Vietnam och Vietnam rep.), f.d. Jugoslavien, Finland, Danmark, Grekland och Indien. Den ger också en överblick över resultaten från samtliga studier.

Arbetsmarknaden för invandrare (Ura 1999:5)

Rapporten är en uppdatering av en rapport (Ura 1998:1) med samma namn, som kom ut våren 1998. Avsikten med rapporten är att förmedla fakta om arbetsmarknaden för invandrare, beskriva en del av förutsättningarna och i någon mån peka på möjligheterna

för utomnordiska medborgare att kunna etablera sig på den svenska arbetsmarknaden.

POSTADRESS: 106 47 STOCKHOLM
FAX 08-690 91 91, TELEFON 08-690 91 90
E-POST: fritzes.order@liber.se
INTERNET: www.fritzes.se